

Magyarörmény: kettős nemzetiség

Jakubinyi György érseket, romániai katolikus örmény apostoli kormányzót kérdeztük

• Mi segítette az örmény öntudat fennmaradását? Milyen nyelven tartják Erdélyben az örmény szentmisét? Hány örmény plébánia működik jelenleg Erdélyben? Miért nem ismerték el az örmény egyházat külön Romániában? És miért vándoroltak az első keresztény állam polgárai Erdélybe? Egyáltalán kik ők, és mivel gazdagították az erdélyi településeket?

PÉTER BEÁTA

Jakubinyi György gyulafehérvári római katolikus érsek, romániai katolikus örmény apostoli kormányzó segítségével gőngyölítjük fel az erdélyi magyarörmények múltját és jelenét.

– **Hogyan kerültek az örmények Erdélybe, és itt hogyan fogadták őket?**

– A régi Örményország földrendései következtében mintegy 40 000 család vonult ki. Egy részük Moldvába került, ahol Alexandru cel Bun (Jó Sándor) moldvai fejedelem (1400–1432) 1401-ben örmény püspökséget alapított Suceavában. 1672-ben a monofizita örményeket a román ortodox egyházba akarták terelni, ezért az apostoli gregorián örmény moldvai püspök, Minász (1649–1687) népével átjött Moldvából Erdélybe, és I. Apafy Mihály erdélyi fejedelem (1661–1690) befogadta őket. Akkor még Erdély is török adófizető keresztény fejedelemség volt, akárcsak Havaselve és Moldva. A Gyergyói-medencében, majd Besztercén telepedtek le. Dr. Verzár (Verziszky) Oxendiusz (1655 kr. – 1715) Rómában végzett katolikus örmény pap



Az örmény öntudat fennmaradását segítette az anyanyelvi iskola és az örmény rítus, amelyet örmény anyanyelven végeztek.



Vörös Kópönyeges oltárszolgák a gyergyószentmiklósi örménykatolikus templomban

1684-ben az öreg Minászt és híveit pár év alatt, heves küzdelmek után, a katolikus egyházba vette át. Végül VIII. Sándor pápa (1689–1691) Oxendiuszt kinevezte püspöknek 1690-ben. Vartan Hunanian lebergi örmény katolikus érsek szentelte püspökké Lembergben 1691-ben, és kinevezte erdélyi vikáriusának.

– **Milyen szerepet töltöttek be azokban a közösségekben, illetve településeken, ahová kerültek, hisz láthatóan, ahol megjelentek, ott az adott falu vagy város felvirágzott.**

– Az örmények ügyes kereskedők voltak, I. Apafy Mihály fejedelem kiváltságokat adott nekik. Ez ébresztette fel a száz kereskedőkben a versengést. Besztercéről kiűzték őket, ezért Oxendiusz püspök Bécsbe ment, és a császár-királytól királyi telket vásárolt saját városépítésre. Így épült fel 1700-ban mint szabad királyi örmény város Szamosújvár (latinul Armenopolis, németül Armenierstadt, örményül Hayakagak = Örményváros), az első erdélyi város, amely nem természetes fejlődés eredménye, hanem mérnöki tervek alapján épült. Magyar nevét

onnan kapta, hogy az új város Martinuzzi Fráter György bíboros (1542–1551) Szamos-parti kastélya, Szamosújvár mellé épült. Román nevének (Gherla) eredete: egy román jobbágyfaló, Gherla volt az új örmény város mellett.

– **Hogyan tudták fenntartani az őshazához való tartozás érzését úgy, hogy közben ugyanolyan erős a magyar identitásuk is? Hogyan tudtak megmaradni a gyökereik úgy, hogy távol voltak az őshazától?**

– Az örmény öntudat fennmaradását segítette az anyanyelvi iskola és az örmény rítus, amelyet örmény anyanyelven végeztek. Az elmagyarosodás folyamatban volt, de a rítushoz ragaszkodtak. Besegítettek a bécsi mechitaristák is – örmény katolikus bencés szerzetesek –, akik Erzsébetvárosban még 1880 körül örmény elemi iskolát tartottak fenn. A várost csak 1921-ben hagyják el: a templomot és kolostort a római katolikus plébánia vette át.

– **Milyen ünnepeket tartanak meg, és milyen jellegzetes elemei vannak a liturgiájuknak?**

– Örményország apostola Világosító Szent Gergely (Szurp Krikor Luszávoric, 257–325 u.), aki pártus volt, de elment téríteni az örményeket. 301-ben megkeresztelte III. Nagy Tiridát királyt

(287–330) népével együtt, aki a kereszténységet államvallássá tette. Így lett Örményország az első keresztény állam. Ne feledjük: a 300 évig tartó keresztényüldözést a római birodalomban az első keresztény császár Nagy (Szent) Konstantin (306–337) szüntette meg a 313-ban Licinius társcsászárral kiadott milánói ediktummal, amelyben türelmi rendeletet adott ki a kereszténység javára. Tehát a kereszténység egy lett a „bevett pogány” vallások között, de nem lett államvallás. Így a Római Birodalom sem lett keresztény állam.

Világosító Szent Gergely és utódai még 200 évig görögül miséztek, és a bizánci liturgiát végezték. Ezt fordította le örményre és megalkotta 406-ban az örmény ábécét Szent Meszróp Masztócs szerzetes (361 kr. – 441, halála előtt egy évig pátriárka). Azóta az örmény keresztények rítusa módosításokkal a bizánci rítus örmény nyelven. Természetesen a bizánci ünnepekhez saját örmény szentjeik ünnepe társult idővel.

Jelenleg a budapesti katolikus örmény lelkesedésen és nálunk, Erdélyben az örmény szentmisét magyar fordításban tartják, csak egyes részeket énekelnek még örményül a szentmisében (Háromszoros/Sanctus = Szurp..., Miatyánk/Pater noster = Hajr mer stb.).

Erdélyben három örmény búcsú még nagyon látogatott: Szamosújváron



A szamosújvári örmény-katolikus székesegyház

◀ FORRÁS: WIKIPÉDIA